

**ПЕДАГОГИЧЕСКИ
ФУНДАЦИЯ**

ИЗКУСТВОЗНАНИЕ

ИЛЮСТРАТИВНАТА ФОРМА НА РАБОТА В ЧАСОВЕТЕ ПО ИЗОБРАЗТЕЛНО ИЗКУСТВО

Венцислав Маринов

Илюстрацията (от лат. *illustratio*) е вид приложна графика, при която литературния текст се тълкува с изразните средства на изобразителното изкуство. Произходът на думата означава осветявам, украсявам. В Древността текстовете се илюстрирали върху глинени плочки и папирус. Рисунките по това време се изпълнявали линейно, тъй като при многократното сгъване и разгъване на свитъка слоевете боя се напуквали и ронели. През II в. пр.Хр тестовите се пишат вече върху пергамент, който позволява наслояването на боя при илюстрирането. Творбите се илюстрирали с цветни миниатюри. Така се поставя началото на илюстрирането, което претърпява истински разцвет след откриването на печатната машина от Гутенберг, когато илюстрациите стават неизменна част от оформлението на книгите.

Първата печатна книга на кирилица е на Филип Станиславов, издадена е в Рим и се нарича „Абагар“. Написана е на илирийски език, напечатана е на 5 листи и съдържа 9 малки илюстрации.

Днес илюстрациите са неизменна част от оформлението на книгите, но могат да бъдат и самостоятелни художествени творби. Създават се с изразните средства на графиката и живописата.

Илюстрацията е два вида: научна и художествена. Научната илюстрация предава с изключителна точност съдържанието на текста. При художествената илюстрацията образите и атмосферата на описваните

събития се предават с изразните средства на изобразителното изкуство. Важна задача на илюстрацията е да допълни основната идея, тема и сюжет на произведението. В изкуството има автори, които сами илюстрират творбите си: Антоан дьо Сент Екзюпери, Вилхелм Буш, Александър Пушкин.

Създаването на илюстрация по художествен текст е една от формите на работа по изобразително изкуство. При нея се осъществява интегрална връзка между обучението по рисуване и обучението по литература. В илюстрацията участва репродуктивното въображение, тоест изображението се основава на текста и описанието. Художникът няма абсолютната свобода творчески да интерпретира съдържанието на текста.

Като разновидност на приложната графика илюстрацията има силно графично звучене. Тя е носител на графичните изразни средства – линия, петно, шрих. Създава се с ахроматични цветове (бял, черен и всички оттенъци на сивия), но в нея може да участват и цветовете. Такава илюстрация се нарича цветна и има своето място в книжното оформление. Един сравнителен анализ на българската съвременна илюстрация показва, че цветната илюстрация заема около 25% от общия обем на създадените илюстрации. Независимо от това в обучението по изобразително изкуство илюстрацията не бива да се ограничава само в чисто графична трактовка. Цветът дава възможност на учениците да изразят своя замисъл по-пълно като използват изразните му възможности. Задачите, които се поставят в часовете по илюстративно рисуване разкриват широки възможности за индивидуална творческа изява на учениците. Те могат да обхванат както графиката, така и живописата, а учениците сами да изберат каква техника да използват.

В часовете по илюстративно рисуване трябва да се обърне важно внимание на избора на литературен текст. От методическа гледна точка изборът на литературното произведение, което ще се илюстрира се съобразява със следните условия:

1. Съдържанието да бъде понятно за определена възрастова група ученици и да има безспорни художествени качества.
2. Епизодите за илюстриране в текста да не са повече от два до три. Обикновено това са структурни елементи на четивото като завръзка, кульминация и развързка.
3. Текстът да бъде прочетен или разказан максимално изразително и емоционално.
4. За препоръчване е преподавателят да избира познати на учениците литературни произведения, които вече са анализирани в часовете по литература.

5. Образите на героите да бъдат ясно изградени, за да бъдат достъпни за илюстриране.

6. В литературната творба да има описание на средата на действие на героите, да са указани техните движения и жестове.

7. Литературната творба да не е много дълга. Подходящи за илюстриране са къси разкази, приказки, стихотворения или кратки откъси от по-големи произведения за деца от съответната възраст. Краткият текст дава възможност да бъде прочетен и два пъти, или да бъдат прочетени само откъсите, в които са обрисувани героите, техните действия и средата, в която живеят.

8. Броят на героите в текста да не е много голям. Ограниченият брой дава възможност те да бъдат композирани по-лесно върху листа съобразно възрастта и възможностите на учениците.

9. Ясно да бъдат разграничени положителните от отрицателните герои, ако такива присъстват в текста.

Беседата с учениците при илюстративното рисуване трябва да отговаря на някои изисквания:

1. Запознаване със съдържанието на литературния текст или припомнянето му чрез преразказ от учениците.

2. Извеждане и обобщаване на авторската идея.

3. Определяне и анализиране на подходящи моменти за илюстриране, които най-пълно разкриват съдържанието и образите на героите.

4. Анализиране на времето, в което се разгръща действието – историческо време, годишно време, време на деня.

5. Анализиране на мястото, в което действат героите – интериор, екстериор, гора, градска среда. Трябва да се обърне внимание на типичните атрибути, характерни за тая среда. Това може да се постигне по-лесно, ако си представим средата като вертикална структура, съставена от няколко хоризонтално разположени компоненти. Всеки хоризонтален пояс в нея е свързан с определени компоненти, които се съдържат в текста. Нека вземем пример с интериора. Най-долният пояс в интериора – подът съдържа редица елементи – настилка, подов текстил, прагове. Следващият пояс е върху пода – мебели, предмети, действащи герои. Третият пояс са стените на затвореното пространство – прозорци, стени, врати, лавици, множество окачени предмети. Следващият пояс във вертикалната структура е таванът – равен, наклонен, мансарден, с гредоред, дървен, гладък, висящите от него предмети и т. н. Ако използваме метода на вертикалния анализ бихме могли да анализираме различни видове среда, без

да се страхуваме, че ще пропуснем нещо. Разбира се, за пълен анализ трябва понякога да използваме своето въображение и представи.

6. Анализ на героите – главни, второстепенни, добри, лоши, тяхната възраст, портретна характеристика, техните костюми, типични атрибути, които ги отличават. Това е важен момент от беседата с учениците. Ако анализът е изчерпателен и верен, представите на учениците ще са достатъчни за правилно обрисване на героите. Много често, особено в приказките като герои присъстват животни или неодушевени предмети. При анализа на героя трябва да обърнем внимание на позицията на неговата фигура – права, седнала, стояща, легнала; на облеклото и атрибутите му; на неговата мимиката. Когато образите са изградени с участието на въображението, съществуват някои принципи, които могат да се приложат при изграждането на образите: хипербола – преувеличаване или намаляване на отделни елементи на фигурата; деформация – промяна на цялостната фигура или на отделни нейни части; стилизация – изчестване на ненужни и маловажни елементи и детайли; аглутинация – съединяване в цялостен образ на различни елементи; метафоризация – пренос на човешки черти върху животни или неодушевени предмети.

7. Анализът на илюстрациите показва, че повечето от тях са изградени само в един или два пространствени плана. В първия, най-близък план са разположени фигурите на действащите герои. По-рядко фигурите са разположени в два плана. Като втори или трети план в илюстрациите се отразява средата на действие – затворено или отворено пространство. Организацията на пространството може да се онагледява с показване на авторски илюстрации или рисунки, в които този проблем е решен.

При илюстративното рисуване е необходимо да се обсъдят и препоръчат от преподавателя варианти за техники на изпълнение на илюстрацията. Подходящи за случая са т. нар. смесени графични техники: черен туш – перо и размит туш – четка; черен туш – перо и акварел – четка; цветни флумастри и акварел.четка; цветни моливи и акварел – четка; акварел – четка и маслен пастел; черен туш – перо и черна креда; черен туш – перо и маслен пастел; черен туш – перо цветни моливи; туш – перо и четка; еднослойна апликация – флумастри. Подходящ за работа е и само един материал: туш – перо или само чер флумастер; ограничен брой цветни флумастри; акварел; темпера; цветни моливи; цветни моливи; восъчен картон; чер молив.

По време на самостоятелната работа трябва да съблюдаваме доколко учениците се придържат към събитията в текста. Едновременно това трябва да им предоставим свобода при избора на материали и техники на работа. В отделни случаи тази форма на работа може да бъде повод да запознаем учениците с нови техники на работа по изобразително изкуство.

При анализа на творбите на учениците по време на конференса в края на часа трябва да се вземат под внимание следните характеристики на рисунките:

- вярно подбран и интересно интерпретиран момент от литературния текст;
- вярна трактовка на мястото на действие на героите;
- вярно обрисуване на действащите герои – пол, възраст, костюми;
- вярно пресъздаване на характерните действия и жестове на героите;
- вярно отношение към композицията в детската илюстрация;
- подходящо избрана техника на изпълнение на рисунката;
- наличие на оригинални творчески хрумвания;
- оригинална трактовка на сюжета.

Независимо, че илюстративното рисуване поставя известни ограничения, то е важен фактор за развитието на въображението и за провокирането на вътрешните виждания на учениците. Всеки от тях дава своя поглед върху литературното описание по един оригинален начин. Затова, макар и еднакви в съдържателно отношение, илюстрациите винаги са различни, защото в тях се отразява и детската индивидуалност.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Димчев, В., Ст. Раканов.* Рисуване и изобразително изкуство. София, 1980.
2. *Димчев, В.* Изобразително изкуство – методика. София, 1993.
3. *Лозенски, Др.* Методика на рисуването. София, 1957.
4. *Бешков, И.* Слово и образ. София, 2008.

ИЛЮСТРАТИВНАТА ФОРМА НА РАБОТА В ЧАСОВЕТЕ ПО ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО

ВЕНЦИСЛАВ МАРИНОВ

Резюме

Илюстративната форма на работа е една от основните форми на работа по изобразително изкуство в училище. Използва се в целия курс на обучение по изобразително изкуство – от детската градина до 7 клас. В статията се прави анализ на илюстрацията като жанрова особеност на графиката. Анализирана е същността на илюстративното рисуване и някои негови специфики в методически аспект.

ILLUSTRATION AS A FORM OF WORK IN ART CLASSES

VENCISLAV MARINOV

Summary

The illustration lessons are very important in the art teaching education. They are included in the art educational program in the whole course of art education – from preschool age to 7 class. The article analyses the illustration as a particular genre in graphics. It also analyses the essence of illustration drawing and some of its specific characteristics.